

การถอดบทเรียนการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน
ตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
The Lesson Learned on Developing the Quality of Life by Using
Cultural Capital of Phra Luang Subdistrict,
Sung Men District, Phrae Province.

มนัส จันทรพวง¹, วิยะณี ดังก้อน², ปาริฉัตร กุลเกลี้ยง³, จุฬารณย์ ดวงตาดี⁴,
จอมขวัญ เวียงเงิน⁵, นุชนาฏ ขาวปลายนา⁶
Manus Chanpoung¹, Wiyanee Dongkong², Parichat Koonkleang³, Chulaporn Duangtadum⁴,
Jomkwan Wiangngern⁵, Nutchhanrd Chawprayna⁶

วิทยาลัยชุมชนแพร่¹, วิทยาลัยชุมชนแพร่², วิทยาลัยชุมชนแพร่³, วิทยาลัยชุมชนแพร่⁴,
วิทยาลัยชุมชนแพร่⁵, วิทยาลัยชุมชนแพร่⁶
Phrae Community College¹, Phrae Community College², Phrae Community College³,
Phrae Community College⁴, Phrae Community College⁵, Phrae Community College⁶
Email: kookmanus@hotmail.co.th

(Received: March 1, 2023; Revised: March 7, 2023; Accepted: March 7, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อการถอดบทเรียนทุนวัฒนธรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบลพระหลวง โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม 2) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และจัด กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลพระหลวงโดยใช้ทุนทาง วัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นแกนนำชุมชน ภูมิปัญญา ผู้สูงอายุ แกนนำอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ชุมชนตำบลพระหลวง จำนวน 60 คน วิธีการศึกษาข้อมูลใช้หลายวิธีร่วมกันได้แก่ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการสังเกต บันทึกภาคสนาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่ ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนตำบลพระหลวงมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญ มีการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน มีจุดศูนย์ของชุมชนที่รวบรวมเรื่องราวของชุมชนไว้ คือ วัดพระหลวง ซึ่งได้รวบรวมเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของชุมชน การจัดการความรู้และใช้ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลของคนในออกมาใช้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยแกนนำชุมชนที่เป็นข้าราชการบำนาญที่มีจิตอาสา ร่วมกับภูมิปัญญา และแกนนำอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เพื่อให้เกิด แนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ซึ่งปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมภายในชุมชนคือ ความสามัคคีก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันจนประสบความสำเร็จ มีการทำงานที่ใช้ทุนทางสังคม และวัฒนธรรมภายในชุมชน จากการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้รวบรวมและพัฒนาชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นหลักการ 3 ข้อ คือ 1) อารมณ์ดี จากการมีสิ่งยึด มั่นทางจิตใจ การเคารพผู้มีอาวุโส บรรพบุรุษ จัดทำเป็นชุดองค์ความรู้ เรื่องพิธีสืบชะตาและ ความเชื่อของคนพระหลวง 2) อาหาร จากค้นพบว่าในชุมชนมีสุขภาพดีและอายุยืน จัดทำเป็น ชุดองค์ความรู้ เรื่องสารอาหารบ้านพระหลวง 3) ออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพแข็งแรง ชุดองค์ ความรู้ เรื่องราวประวัติศาสตร์และของดีชุมชนโดย

สื่อสารด้วยบทเพลงและท่าฟ้อน “เล่าขาน ตำนานพระหลวง”

คำสำคัญ : การถอดบทเรียน, การพัฒนาคุณภาพชีวิต, ทูทางวัฒนธรรม

Abstract

The purposes of this research were 1) to analyze the lesson learned on developing the quality of life by using the cultural capital of Phra Luang Subdistrict, 2) to transfer the knowledge and organize the learning processes that led to changes in the community by using cultural capital. The samples were 60 leaders in the community for example the local wisdoms, the elders, the village health volunteers. There were many methods that were used for studying the data: studying information from various documents, unstructured interviewing, focus group discussion, and observing the field notes. The data has been analyzed by classification. The results of the research showed that Phra Luang Subdistrict had the important social and cultural capital. The collaborative learning among people in the community was created by the pensioners, the local wisdoms, and village health volunteers who were the community leaders to be the concrete guidelines. The key success factor for holding activities in the community was the unity. From this research, the research team has gathered and developed a set of knowledge about the good quality of life of the community as the 3 principles; 1) Good mood: the villagers had things that hold their mind and respected the elders. This got a set of knowledge called “The destiny and belief of Praluang people”, 2) Food: it was found that people in the community were healthy and long life because of eating local food, so this got a set of knowledge called “Ban Phraluang Recipe”, 3) Exercise for good health: this set of knowledge has compiled the history and the good things of the community through the song and the local dance called "The legend of Praluang".

Keywords: Lesson Learned, Quality of Life Development, Cultural Capital

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ผ่านมา มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ สามารถ ทำให้ประเทศมีศักยภาพการแข่งขัน ในนานาประเทศ ทั้งระดับภูมิภาค ทวีป โดย ได้นำแนวคิดการพัฒนาแบบทุนนิยมมาใช้ มีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนไปสู่ความทันสมัย ในทุกด้าน ทั้งด้านสินค้า การบริการ การสื่อสาร ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกระดับที่เน้นความเจริญ ด้านวัตถุ เน้นความสะดวกรวดเร็ว หากสังคม ปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดีก็ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ มีช่องว่างระหว่างฐานะมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความ มั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชน แต่มีสิ่งหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ความ เข้มแข็งของชุมชน ทำให้สังคมไทยเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สามารถปรับตัว ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีเครือข่ายทางสังคมที่มีศักยภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ สิ่ง นั้นคือทุนทางวัฒนธรรม สำหรับสังคมไทย ทุนทางวัฒนธรรมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถี ชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคมและการปกครองของ ประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพ การบริการและ กระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การบรรเทาความรุนแรงและแก้ปัญหาในยามที่เกิดวิกฤติ

ทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจมี ข้อจำกัด การแก้ปัญหาและฟื้นฟูให้คนไทยและสังคมไทยกลับมาดำรงสถานะเดิมได้ จำเป็นต้อง อาศัยทุนทางวัฒนธรรมช่วยสนับสนุน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม จากประชาชนในท้องถิ่นที่จะ เป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ก่อให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่สั่งสมของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วิถีชีวิต และ องค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนต่อการพัฒนา ชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในการคิด ตัดสินใจและดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวม การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยังคง ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มุ่งเน้นให้ คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทุนทาง สังคมซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ได้รับการสนใจและยอมรับมากขึ้นในปัจจุบันมีส่วนสัมพันธ์กับการ พัฒนที่ยั่งยืนและคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและดำเนินชีวิตได้ อย่างมีความสุข การพัฒนาและใช้ทุนทางสังคมจึงน่าจะเป็นทางออกให้กับการแก้ไขปัญหาของ สังคมไทย หากมีการจัดการทุนทางสังคมและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ก็จะช่วยให้คุณภาพชีวิตของประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และ รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม, 2561) ชุมชนตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ประวัติ ความเป็นมาชุมชนตำบลพระหลวงในปัจจุบัน เป็นชาวไทยทางภาคเหนือที่เรียกว่า ชาวไทย เชียงแสน ได้อพยพมาอยู่และตามกันมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบ้านพระหลวงจนถึงปัจจุบัน บ้านพระ หลวงเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาเก่าแก่ มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก ทั้งคัมภีร์ใบลาน พับสา และสมุดไทยกว่า 5,000 ผูก ศิลปวัตถุ ขนบธรรมเนียมจารีตที่ยังคงสืบต่อมา และสำเนียงภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประวัติของบ้านพระหลวงเริ่มต้นนั้นเป็น ตำนานเสียมาก เช่นเดียวกับตำนานท้องถิ่นที่พบได้ทั่วไปในภูมิภาคนี้ โดยเดิมพื้นที่บริเวณนั้น เป็นป่าใหญ่ดงหลวง มียักษ์ตัวหนึ่งคอยจับสัตว์และคนกินเป็นอาหาร ต่อมาได้มีพ่อค้าชาวฮ่อ (คือจีนในแถบมณฑลยูนนาน) ได้เดินทางผ่านมาและฆ่าตายโดยการหั่นเป็นท่อน ๆ แล้วไป ค้าขายต่อไป เมื่อพ่อค้าเหล่านั้นค้าขายสินค้าเสร็จกลับมา พบว่าซากถูกกลายเป็นท่อนเงินท่อน ทอง พ่อค้าหือเลยแบ่งท่อนเงินท่อนทองดังกล่าวออกเป็น 3 ส่วน เก็บไว้เองส่วนหนึ่ง เอาไป ถวายให้เจ้าฟ้าของตนส่วนหนึ่ง และส่วนสุดท้ายฝังไว้ที่รู้ง การที่มีตำนานเรื่องพ่อค้าฮ่อเดินทาง มาในแถบนี้ จึงสันนิษฐานว่าบริเวณป่าใหญ่ดงหลวงนี้น่าจะเป็นทางสัญจรค้าขายมาตั้งแต่ โบราณต่อมาได้มีชนกลุ่มหนึ่ง (ไม่ทราบว่าเป็นชนชาติใด แต่มีการสันนิษฐานว่าเป็นชาวม่าน หรือพม่า) ได้มาบุกเบิกสร้างชุมชนบริเวณป่าดงหลวง รวมถึงสร้างพระเจดีย์ขึ้นบริเวณรู้งนั้น พระเจดีย์องค์นั้นในปัจจุบันเรียกกันว่า ‘พระธาตุเนิง’ เป็นเจดีย์ศิลปะล้านนาทรงปราสาท อายุราวพุทธศตวรรษที่ 22 เหตุที่เรียกว่า ‘เนิง’ ซึ่งแปลว่าเอียง เพราะพระเจดีย์มีลักษณะเอียง แต่ก็โดยไม่ทราบสาเหตุชุมชนนี้ได้ร้างไปจนกลายเป็นป่าอีกครั้งจน พ.ศ.2330 สมัยรัชกาลที่ 1 กลุ่มชาวไทลื้อจากเชียงแสนได้อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานที่ป่าดงหลวง พระภิกษุสามเณรและชาวบ้านจาก 3 วัด 3 หมู่บ้าน ได้ร่วมมือกันสร้างหมู่บ้านและปฏิสังขรณ์บริเวณวัดที่ร้างไปขึ้น ใหม่ และได้ตั้งชื่อวัดว่า ‘วัดพระหลวง’ และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า ‘บ้านพระหลวง’ ซึ่งคงอยู่มาถึงปัจจุบัน ผลิตภัณท์ในชุมชน คือ กระติบใส่ข้าว จักสานไม้ไผ่ (กระติบข้าว) เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก หมูเส้นสามรส เฟอร์นิเจอร์หวาย และเสื้อผ้าหม้อห้อม (วิภาวรรณ ถิ่นจันทร์, 2558 : 19-20) ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนตำบลพระหลวงเป็นผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความหวงแหนในวิถีชุมชนของชุมชน และมีแนวคิดที่อยากจะสืบ สานอนุรักษ์วิถีชีวิตของบรรพบุรุษให้กับลูกหลานสืบต่อไป โดยเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลพระหลวงที่มีการสั่งสมในตัวผู้สูงอายุ สอดคล้องกับแนวคิดของ จริญญา วงษ์พรหม (2558 : 41-54) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิต โดยมีผู้สูงอายุเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ดำเนินควบคู่กับนโยบายและการดำเนินการในระดับชาติ เพราะหาก สังคม/ชุมชนมี ฐานความคิดว่า ผู้สูงอายุเป็นพลังสำคัญในการร่วม

สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคม จาก ประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญที่สั่งสมมาตลอดช่วงชีวิตของผู้สูงอายุ แต่ละท่านที่มี ความหลากหลายอันไม่ สามารถหาได้จากกลุ่มอายุอื่น ๆ ทำอย่างไรจะพัฒนาให้สังคมไทยในอนาคตเป็น “สังคมสูงวัย” ที่ผู้สูงอายุอยู่อย่าง มีความสุขได้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบลพระหลวง โดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ชุมชนตำบลพระหลวง ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ศักยภาพด้านทุนสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจาก ชุมชน ในการหาโจทย์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น รวมทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน การแก้ปัญหาที่อาจจะขึ้นกับชุมชน จากเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของสังคมปัจจุบัน และเข้าไป ของบุคคลภายนอก นักท่องเที่ยว ที่จะเข้าไปหาผลประโยชน์จากชุมชนตำบลพระหลวง อีกทั้ง พร้อมทั้งสามารถนำไปถ่ายทอดต่อชุมชนอื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อการถอดบทเรียนทุนวัฒนธรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบลพระ หลวง โดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม
2. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของ ชุมชนตำบลพระหลวงโดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) การวิจัยเชิง ปฏิบัติการลงมือดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ มีวิธีการดำเนินการ วิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากชุมชนตำบลพระหลวง กลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

- 1.1 แกนนำชุมชน 25 คน
- 1.2 ผู้สูงอายุ ภูมิปัญญาท้องถิ่น 10 คน
- 1.3 แกนนอศาสนา ศรัทธาธรรม (อสม.) จำนวน 25 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบ สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เกี่ยวข้อมูลบริบทชุมชน เรื่องราวประวัติชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การดำเนินชีวิตของชุมชน 2) การสนทนากลุ่ม และการสังเกตบันทึกภาคสนาม เกี่ยวกับทุน สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลพระหลวง และ 3) ชุดองค์ความรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิต ตำบลพระหลวง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีกระบวนการและวิธีดำเนินงานวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ลงพื้นที่ ศึกษาชุมชนเป้าหมายศึกษาบริบทเพื่อหา Base Line ข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In – depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยใช้ วิธีเทคนิคลูกโซ่ (Snowball) ประกอบกับการทำแผนที่เดินดิน ปฏิทินวัฒนธรรม ผังเครือญาติ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนานำข้อมูลวิเคราะห์หลังปฏิบัติ (After Action Review: AAR) นำเสนอ ผลในลักษณะ เชิงพรรณนา (Description) และพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) สรุปข้อและนำมาพัฒนาเป็นชุดองค์ความรู้จากทุนสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลพระหลวง ที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นชุดองค์ความรู้เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนต่อไป และตรวจสอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นตอนที่ 3 นำไปถ่ายทอดให้กับชุมชน นำชุดองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนตำบลพระหลวงโดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม

ไปจัดกิจกรรมถ่ายทอดให้กับ ประชาชนในชุมชนได้นำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลในแต่ละขั้นตอน จากการ สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำมาจำแนกจัดหมวดหมู่ตาม ประเด็นที่ศึกษา ให้ความหมาย จัดหมวดหมู่ อธิบายความและเรียบเรียงพัฒนา วิเคราะห์ (Descriptive Analysis) 5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ค่าสถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย ค่า ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการถอดบทเรียนการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของ ชุมชนตำบลพระหลวง อำเภอสองเม่น จังหวัดแพร่ แบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ผลการศึกษาการถอดบทเรียนทุนวัฒนธรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบล พระหลวง โดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม พบว่า สภาพชุมชนบ้านพระหลวงเป็นชุมชนที่มีความ เป็นมาอย่างยาวนาน มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก ทั้งคัมภีร์ใบลาน พับสาและสมุด ไทยกว่า 5,000 ผูก ศิลปวัตถุ ขนบธรรมเนียม จารีตที่ยังสืบทอดกันมาตามบันทึกต่าง ๆ ได้กล่าว ไว้ว่า พ.ศ. 2530 สมัยรัชกาลที่ 1 กลุ่มชาวไทย ลื้อจากเชียงแสนได้อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานที่ป่าดง หลวง พระภิกษุ สามเณรและชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างหมู่บ้าน และปฏิสังขรณ์บริเวณวัดที่ร้าง ขึ้นมาใหม่และได้ตั้งชื่อวัดว่าวัดพระหลวง และตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านพระหลวง เป็นชุมชนที่มี ความเก่าแก่ ซึ่งมีพระธาตุหนึ่งเป็นสถานที่สำคัญของชุมชน มีวัฒนธรรมประเพณีแบบล้านนา มี ภาษาของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ อาชีพในชุมชนพระหลวงที่ สำคัญและเป็น เอกลักษณ์ของชุมชนได้แก่ การทำเฟอร์นิเจอร์ การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน ซึ่งในปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ โดยวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของพระ หลวง ที่ขาดการถ่ายทอดเรื่องราวไปยัง ลูกหลาน เนื่องจากลูกหลานไปทำงานต่างถิ่น ซึ่งคงอยู่ มาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากการติดต่อระหว่างผู้คนต่าง วัฒนธรรมต่างประเพณี การเคลื่อนย้าย ถ่ายเทวัฒนธรรม ข้ามเผ่าพันธุ์จึงเกิดขึ้น ทั้งในด้านภาษา ธรรมเนียม ปฏิบัติ การแต่งกาย การแสดงออก รวมทั้งอาหารการกินด้วย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นตามเวลาที่ดำเนินไป ดังนั้น จึงพบว่า อาหารบ้านพระหลวง มีการผสมกลมกลืนของ วัฒนธรรม อาหารไทลื้อและอาหารพื้นถิ่นเข้าด้วยกันจนไม่สามารถแยกออกได้ (รูปที่ 1-2)

รูปที่ 1 การศึกษาภาคสนามชุมชนด้วยวิธีสัมภาษณ์

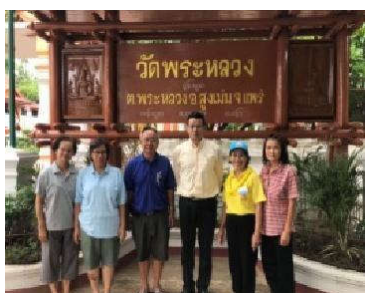

รูปที่ 2 แผนที่ทางกายภาพของชุมชนตำบลพระหลวง

2. ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของ ชุมชนตำบลพระหลวงโดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรม พบว่า จากการพัฒนาชุดองค์ความรู้การ รวบรวมชุดองค์ความรู้ สำหรับการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบลพระ หลวงโดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นหลักการ 3 อ. คือ 1) อารมณ์ดี จากการมีสิ่งยึดมั่นทางจิตใจ การเคารพผู้มีอาวุโส บรรพบุรุษ จัดทำเป็นชุดองค์ ความรู้ เรื่องพิธีสืบชะตาและความเชื่อของคนพระหลวง 2) อาหาร จากค้นพบว่าในชุมชนมี สุขภาพดีและอายุยืน จัดทำเป็นชุดองค์ความรู้ เรื่องสารอาหารบ้านพระหลวง 3) ออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพแข็งแรง ชุดองค์ความรู้ เรื่องราวประวัติศาสตร์และของดีชุมชนโดยสื่อสารด้วย บทเพลงและทำพ็อน “เล่าขานตำนานพระหลวง” (รูปที่ 3-4)

รูปที่ 3 การอภิปรายกลุ่มเพื่อร่างชุดความรู้

รูปที่ 4 การพัฒนาชุดองค์ความรู้ การนำชุดองค์ความรู้ไปถ่ายทอดให้กับชุมชน

คณะผู้วิจัยนำชุดองค์ความรู้ทั้ง 3 ชุดองค์ความรู้ คือ 1) ชุดองค์ความรู้ เรื่องพิธีสืบชะตาและความเชื่อของคนพระหลวง 2) ชุดองค์ความรู้ เรื่องสารอาหารบ้านพระหลวง และ 3) ชุดองค์ความรู้ เรื่องราวประวัติศาสตร์และของ ดีชุมชน และนำไปถ่ายทอดให้กับชุมชนตำบลพระหลวง รวมจำนวน 165 คน สามารถสร้างให้ ความรู้กับแกนนำของชุมชนที่เป็นเรื่องใกล้ เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับคนใกล้ชิดภายในครอบครัว ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรม ของชุมชนไปยังลูกหลาน ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนตำบลพระหลวง (รูปที่ 5)

ภาพที่ 5 นำชุดความรู้ถ่ายทอดสู่ชุมชน

สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่าชุมชนตำบลพระหลวงมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญ มี การสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน มีจุดศูนย์ของชุมชนที่รวบรวมเรื่องราวของชุมชนไว้ คือ วัดพระหลวง ซึ่งได้รวบรวมเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน การจัดการความรู้และใช้ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลของคนในออกมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ด้วยแกนนำชุมชนที่เป็นข้าราชการบ้านาญที่มี

จิตอาสา ร่วมกับภูมิปัญญา และแกนนำอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เพื่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ซึ่ง ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมภายในชุมชนคือความสามัคคีก่อให้เกิดการทำงาน ร่วมกันจนประสบความสำเร็จ มีการทำงานที่ใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชน จาก การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมและพัฒนาชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกี่ยวกับการมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีเป็นหลัก การ 3 อ. คือ

1. อารมณ์ดี จากการมีสิ่งยึดมั่นทางจิตใจ การเคารพผู้มีอาวุโส บรรพบุรุษ จัดทำเป็น ชุดองค์ความรู้ เรื่องพิธีสืบทอดและความเชื่อของคนพระหลวง
2. อาหาร จากค้นพบว่าในชุมชนมีสุขภาพดีและอายุยืน จัดทำเป็นชุดองค์ความรู้ เรื่อง สำนับอาหาร บ้านพระหลวง
3. ออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพแข็งแรง ชุดองค์ความรู้ เรื่องราวประวัติศาสตร์และของ ดีชุมชนโดยสื่อสารด้วยบทเพลงและท่าฟ้อน “เล่าขานตำนานพระหลวง”

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยการถอดบทเรียนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบลพระหลวง โดยการใช้ ทุนทางวัฒนธรรม มีประเด็นที่สมควรนำมาวิจารณ์อภิปรายผล ดังนี้

1. ด้านการถอดบทเรียนทุนวัฒนธรรมของชุมชนพระหลวง สรุปได้ว่า ชุมชนตำบลพระ หลวงมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน ซึ่งมีกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุที่ สนับสนุนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนภายในชุมชน มีความสามัคคีจากแกนนำชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ชมรมผู้สูงอายุ หน่วยในพื้นที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ พันธุ์ชิตา โยคะนิตย์ และนรินทร์ สังข์รักษา (พันธุ์ชิตา โยคะนิตย์ และนรินทร์ สังข์รักษา, 2553 : 132-140) ศึกษาการถอดบทเรียนการเรียนรู้สุขภาพชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน มีการการสร้างเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ปัจจัยแห่งความสำเร็จคือแกนนำของชุมชน

2. ชุดองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบลพระหลวง สร้างให้ความรู้กับ แกนนำของชุมชนที่เป็นเรื่องใกล้ เพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับคนใกล้ชิดภายในครอบครัวได้นำไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน ไปยังลูกหลาน ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนตำบลพระหลวงสอดคล้องกับการศึกษาของ อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ (อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ, 2561 : 46-64) รายงานว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี ควรมีการสร้างความรู้ของประชาชนในชุมชน โดยนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างจุดร่วมในการรวมพลังชุมชนอย่างเข้มแข็ง ใช้หลักการมีส่วนร่วม ร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยอาศัยจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนร่วมของอาสาสมัครที่มีความ พร้อมในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน ยังสอดคล้องกับ จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง (จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง, 2563 : 31-41) กล่าวไว้ว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถที่พัฒนาให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งใน การสร้างอาชีพที่ยั่งยืน และเกิดคุณค่าต่อผู้สูงอายุที่สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป และยังสอดคล้องกับ ฐิติราดา เปรมปรี (ฐิติราดา เปรมปรี, 2563 : 43-55) ได้ศึกษาพบว่าด้านการศึกษาค้นคว้าข้อมูลศิลปวัฒนธรรม จากภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักทางคติชนวิทยาของดอร์สันข้อมูลที่พบมากที่สุดคือคือประเภทวัฒนธรรม วัตถุ ด้านแนวทางส่งเสริมและอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ จากศิลปวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มจากการ เก็บข้อมูลภาคสนามต้องบันทึกเป็นลายลักษณ์ อักษรเพื่อสะดวกต่อการเผยแพร่ความรู้ และนำ หลักการคติชนประยุกต์

พัฒนาควบคู่กับการหา แนวทางส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน การจัดการต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้โดยอาศัยความร่วมมือจาก ประชาชนในท้องถิ่น ผู้ได้รับถ่ายทอดองค์ความรู้เกิดความรักและภาคภูมิใจในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ได้นำ องค์ความรู้จากบรรพบุรุษที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เกิดเป็นสังคมแห่งการเกื้อกูลการเคารพผู้มีอาวุโสกว่าในชุมชน และเกิดความร่วมมือของคนใน ชุมชนที่จะร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การขับเคลื่อนการ ดำเนินงานด้านการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และ รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่ง ธรรม ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเกิดจาก ปัจจัยทั้งภายใน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ หน่วยงานในชุมชน ผู้นำ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ หน่วยงานในชุมชนที่เข้ามา เกี่ยวข้องกับชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทุนทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนส่งผล ต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ด้วยการพึ่งพาตนเอง ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน คือความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ การสร้างองค์ความรู้ใหม่การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เครือข่ายความร่วมมือ และผู้นำที่มีศักยภาพ และยัง สอดคล้องกับ กานต์ธิดา แก้วอาษา และภัทรธิดา ผลงาม (กานต์ธิดา แก้วอาษา และภัทรธิดา ผลงาม , 2562 : 144-155) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วยพืชสมุนไพร: กรณีศึกษา บ้านนาดอกคำ ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาด่าง จังหวัดเลย พัฒนารูปแบบการส่งเสริม สุขภาพชุมชน มีการร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติ ถ่ายทอดความรู้โดยหมอพื้นบ้าน แก่ชุมชน วัด และโรงเรียน เกิดกระบวนการเรียนรู้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ส่งเสริมทักษะ ความรู้ส่งเสริมการปลูกและใช้พืชสมุนไพร อย่างจริงจังในชุมชนให้กลายเป็นศูนย์กลางในการ รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร สร้างกระบวนการ เรียนรู้ พัฒนาภูมิปัญญาการใช้ ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ใช้ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดทำพัฒนาชุมชนร่วมกันของภาคเครือข่ายกับหน่วยงานปกครองท้องถิ่น
2. ควรสนับสนุนในรูปแบบพหุภาคีสร้างภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตการใช้ทุนสังคมวัฒนธรรมกับชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดแพร่
3. ควรสนับสนุนให้ชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Self- Determination)
4. ควรมีการปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ของชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันเพื่อให้ชุมชนได้รับบทเรียนการเรียนรู้ที่เป็นปัจจุบันและทันต่อเหตุการณ์เพื่อเป็นการ เพิ่มศักยภาพให้แก่คนในชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

1. ควรมีการให้ชุมชนนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้ หรือนำไปบูรณาการ ให้เข้ากับแผนงานในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน
2. เป็นข้อมูลสะท้อนให้ชุมชนได้รับทราบการปฏิบัติที่ดีที่เป็นจุดเด่นของชุมชน เพื่อให้การปฏิบัติที่ดีเป็นจุดเด่นของชุมชนเพื่อให้การปฏิบัติที่ดีดำรงอยู่ต่อไป และรับทราบ แนวทางการปฏิบัติที่ควรปรับปรุงเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศในอนาคต
3. การสร้างการมีส่วนร่วมในการทำประชาคมอย่างต่อเนื่อง ในด้านอื่น ๆ ที่ เกี่ยวกับการทำ

กิจกรรมของชุมชน

4. ควรมีการเพิ่มฐานการเรียนรู้ในด้านการจัดการความรู้เฉพาะเรื่อง
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 1. ควรทำการวิจัยศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างนักวิจัยชุมชนในพื้นที่
 2. ควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในการพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ
 3. ควรมีการเทียบเคียง (Bench marking) การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนตำบล พระหลวงกับชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทสอดคล้องกัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยและพัฒนาเล่มนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยการสนับสนุนจากสถาบันวิทยาลัย ชุมชนและวิทยาลัย ชุมชนแพร่ ที่ให้งบประมาณสนับสนุนการวิจัยนี้ และและกราบขอบพระคุณ กรรมการที่ปรึกษาที่ปรึกษา งานวิจัย ประกอบด้วย ศ.ดร.สฤษดิ์ จตุรสิทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ จริญญากุล ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำและตรวจสอบแก้ไขได้อย่างดียิ่ง จนสำเร็จไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ชุมชนตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่

เอกสารอ้างอิง

- กานต์ธิดา แก้วอาษา และภัทรธิดา ผลงาม. (2562). “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิ ปัญญาพื้นบ้านด้วยพืชสมุนไพร: กรณีศึกษา บ้านดอกคำ ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดวง จังหวัดเลย”. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*. ปีที่ 7(2).
- จรัญญา วงษ์พรหม และคณะ. (2558). “การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ”. *วารสาร Veridian E-Journal, Slipakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และ ศิลปะ*. ปีที่ 8(3).
- จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง. (2563). “การพัฒนาคู่มือฝึกอบรมทักษะอาชีพสำหรับผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดพิษณุโลก”. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต* ปีที่ 8(1).
- ฐิติรดา เปรมปรี. (2563). “การศึกษาแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ”. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพ ชีวิต* ปีที่ 8(1).
- พัฒนชิตา โยคะนิตย์ และนรินทร์ สังข์รักษา. (2553). “การถอดบทเรียนการเรียนรู้สุขภาพชุมชนตำบลหนอง สำหรับ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี”. *วารสารศิลปากร ศึกษาศาสตร์วิจัย* ปีที่ 2(1).
- พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และรัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2561). “การพัฒนารูปแบบการจัดการ ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน”. *วารสารปัญญาวิวัฒน์* ปีที่ 10(2).
- วิภาวรรณ ถิ่นจันทร์. (2558). *การแปรเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นในจังหวัดแพร่*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ. (2561). “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี”. *วารสารร่วมพฤษภา มหาวิทยาลัยเกริก* ปีที่ 36(3).